

DEMOCRÀCIA PARTICIPATIVA I GESTIÓ DEL INTERÉS COMÚ:
ESCENARIS DE FUTUR
Joan J. Pujadas, DAFITS (URV)

Tot aprofitant l'ocasió que ens proporciona la presentació de l'Informe sobre Participació Ciutadana i l'Estat del Teixit Associatiu de Tarragona, realitzat en el marc de la FURV per un grup de professors de la URV, crec que es tracta d'una bona oportunitat per a reflexionar sobre els escenaris de futur que es presenten a la nostra ciutat. La presència avui aquí d'autoritats municipals, juntament amb una bona representació del moviment associatiu de la ciutat, constitueix una ocasió molt estratègica per a copsar què volem de Tarragona en termes de qualitat del teixit associatiu, grau d'implicació ciutadana amb els temes d'interès general de la ciutat, així com en termes de les relacions possibles entre poders públics i societat civil.

Recordo que la primavera de l'any 2008 el Diari de Tarragona va publicar una sèrie de col·laboracions amb el lema *Radiografia de la societat civil de Tarragona*, on van poder expressar les seves opinions polítics, dirigents associatius, professionals i universitaris. En un dels articles de la sèrie es dissenyava de manera molt sintètica el procés que havia experimentat Tarragona en poc més de 50 anys:

La Tarragona en la que yo nací era una ciudad de curas, funcionarios y militares. Con todos mis respetos hacia ellos y ellas, puesto que yo formo parte de uno de los tres grupos, éste no era el mejor tejido social para construir una ciudad con una sociedad civil activa.

Desde hace unos años hemos visto como la ciudad abría sus puertas a nuevos colectivos que se constituían en asociaciones para reivindicar sus derechos. Con la transición y la llegada de la democracia las asociaciones de vecinos fueron creando opinión en nuestra ciudad, las asociaciones lúdicas organizaban fiestas en la calle, se recuperaba la vida en el espacio exterior y las manifestaciones religiosas, que eran las únicas existentes, se ampliaron con la recuperación y la creación de manifestaciones folklóricas en las que la participación de la sociedad civil fue clara¹.

Si analitzem l'estat de la nostra ciutat i la qüestió de la participació ciutadana a partir de la comparació del que era la Tarragona dels anys 60 i allò que és ara, les diferències i els contrastos són realment espectaculars. De tota manera no és pas això el que jo proposaria ara, en aquesta reunió. La qüestió, crec, consisteix a analitzar i valorar allò que molts anomenen "crisi de la societat civil" o "dèficits en la participació ciutadana". Crec que el nostre objectiu és començar a plantejar quins poden ser els escenaris de futur pel que fa a l'aprofundiment de la participació ciutadana en el marc d'una democràcia que tendeixi ponts (i no murs) entre els poders públics i la societat civil. Crec que el concepte, més ampli, de ciutadania abasta tan als càrrecs polítics de representació com al conjunt dels ciutadans. En aquest sentit

---

¹ Joana Zaragoza (2008), "Por una sociedad civil activa e implicada", *Diari de Tarragona*,

el concepte de societat civil es torna molt limitat, ja que tendeix a ser utilitzat en termes d'antagonisme respecte al que podríem anomenar "societat política", entesa com el joc polític partidista. Què són els polítics si no ciutadans que, temporalment, exerceixen un càrrec de representació en nom dels seus votants? No es tracta, doncs, d'estrats, classes o castes separats.

En un article sobre *Ciudadanía y participación* (1997) el politòleg xilè José Joaquín Brunner analitzava els dèficits participatius i les mancances del teixit associatiu al seu país durant la primera meitat dels anys 90, en plena etapa de recuperació democràtica, després del règim pinochetista. Segons les dades aportades per Brunner, més del 43% dels xilens participaven en diferents tipus d'associacions civils², encara que només el 30% d'aquests ho feia de manera activa i militant. Això vol dir que la mobilització social al Xile de meitat dels anys 90 es pot xifrar, menys o menys, al voltant del 13%, xifra que coincideix exactament amb el de la participació activa declarada en el cas d'Espanya (Inglehart, citat per Brunner).

Alguns elements del seu diagnòstic crec que es poden extrapolar al nostre cas. Les motivacions per no participar en cap activitat associativa que s'esgrimeixen són la manca de temps (73%) o el fet que l'activitat de les organitzacions socials "acaben polititzant-se" (49%)³. Seguint novament a Brunner (aportant dades de Inglehart, a l'Espanya de mitjans dels 90 l'afiliació als partits polítics no superava el 8% de la població total i l'adhesió als sindicats amb prou feines superava el 12%.

Per llegir aquestes dades hi ha vàries vies d'interpretació. La primera, la més tòpica, faria referència a la desconfiança dels espanyols cap a la classe política, que també es mesura per la cada vegada més feble participació en les conteses electorals. Una segona via, més complexa d'explicitar i de documentar, podria ser que la participació en la vida social a països com Espanya, Portugal, França o Itàlia (tots ells a la cua en els percentatges d'afiliació a entitats i organitzacions cíviques) té altres vies d'expressió, diguem "informals", que no requereixen de donar-se d'alta i pagar una quota en una entitat específica. El treball comparatiu, a nivell mundial, dut a terme per Inglehart i el seu equip abona la nostra hipòtesi:

La evidència empírica ens mostra que pel que fa al remarcable i estret vincle existent entre cultura política i democràcia, la cultura contribueix molt més a la democràcia que no pas a l'inrevés" (Inglhart, 2004: 19).

---

² Aquest nivell de participació es pot considerar baix si es compara amb el 76% d'Estats Units, o els percentatges de Dinamarca o Holanda (62%), Gran Bretanya (52%) o Alemanya (50%). Pel contrari, és molt elevat per relació a la participació a Espanya (31%), França (27%) o Itàlia (26%).

³ A Xile, com a Catalunya, que una activitat es polititzi vol dir que entra dins del joc polític partidista.

Si en el context de la societat industrial l'associacionisme era l'expressió clau per copsar el grau de maduresa de la ciutadania en la seva tasca de coparticipació en el afers col·lectius i en el control de les institucions públiques⁴, la societat postindustrial tendeix a organitzar-se d'una altra manera, visible per tots nosaltres, però difícilment interpretable com a fenomen d'expressió de noves modalitats de cooperació i de vinculació social. Els *think tanks* contemporanis (amb Manuel Castells y Anthony Giddens al capdavant) ens parlen de noves formes d'organització social, de noves modalitats d'organització en les mobilitzacions socials, coherents amb la metàfora de Castells sobre la **societat-xarxa**. La crisi de les entitats pel que fa a la participació, que és real i que no es pot amagar, no pot ser interpretada de manera global com a indicador d'una eventual desmobilització social, ni com a símptoma d'un afebliment de la societat civil.

Des que Michel Maffesoli va publicar, ja fa trenta anys, *El Tiempo de las Tribus*, s'ha suscitat a les ciències socials un debat molt intens sobre l'impacte que el postindustrialisme, la globalització i els fenòmens transnacionals han tingut a la vida quotidiana de la gent, i molt especialment, en la manera com la nostra societat socialitza els joves. Maffesoli, i amb ell els posmodernistes, ens proporcionen una representació del món caòtica, neocomunitarista, tribal. Cal destacar, però, que no és certa la percepció de sentit comú, segons la qual els joves participen menys que les persones adultes en mobilitzacions socials o que, la crisi associativa és una mostra de desmobilització social.

Les tesis de la societat xarxa es comproven quan analitzem allò que hom anomena els NMS (Nous Moviments Socials), tots ells organitzats de manera flexible, deslocalitzada i sense una membresia definida mitjançant censos o quotes. Grans organitzacions transnacionals com ATTAC (en defensa de la ciutadania i el consum), Metges sense Fronteres, Amnistia Internacional, Human Rights Watch i una infinitat d'organitzacions més (de menys o més volada) totes elles es fonamenten en Internet i en llistes de distribució, on els membres vinculats intercanvien informació, convocatòries d'accions, quotes flexibles per sostenir el moviment, entre d'altres. Avui en dia aquest model "flexible" i deslocalitzat (o, millor, multilocalitzat) representa ja més del 80% de la ciutadania civilment activa. I és "normal" (és a dir, comprensible) que en una societat globalitzada, translocal i transnacional això sigui així.

Com es connecten aquestes reflexions amb el tema que ens convoca avui, juntament amb la presentació del voluminós informe que l'equip de

---

⁴ El posicionament canònic al respecte correspon al sociòleg nordamericà Edward Shils, autor (entre d'altres) de llibres com *Hacia una teoría general de la acción* (juntament amb T. Parsons) (1952) o *Teorías de la sociedad* (1961) o *En la constitución de la sociedad* (1982). L'associacionisme voluntari constitueix, per aquest influent professor de la Universitat de Chicago, l'expressió màxima de la solidaritat orgànica durkheimiana, pròpia de la modernitat i de la vida en societat, per oposició a les formes premodernes i comunitàries.

recerca ha lliurat a l'Ajuntament i que ja és a l'abast de tothom, per tal de poder-lo llegir amb tranquil·litat? Aquestes quatre pinzellades sobre com pensen els *think tanks* que es reconfigura i es reorganitza la societat global ens poden aportar alguna cosa sobre els escenaris de futur que cerquem aquí i ara (a Tarragona estant) per enfortir la participació democràtica i dissenyar les formes com podem col·laborar institucions públiques i societat civil en la cerca de solucions que garanteixin el benestar col·lectiu (allò que els clàssics deien el "bé comú")?

La part de l'informe que hem realitzat Gaspar Maza i jo mateix, després de situar la qüestió de la participació en un marc diacrònic en clau local, des d'inicis de la transició fins ara, es concentra en analitzar les entrevistes realitzades en el si de l'Ajuntament a càrrecs polítics i tècnics (en una àmplia gamma de departaments), per tal de copsar la situació, les conceptualitzacions, els anhels, els projectes i les visions crítiques relacionades amb la interacció entre Ajuntament i societat civil.

A nivell funcional hem acceptat un preconcepte de partida aportat juntament amb l'encàrrec del treball, que és identificar societat civil amb entramat associatiu. Per tant, l'informe es compon d'una anàlisi qualitativa, basada en entrevistes, sobre allò que els funcionaris de l'Ajuntament fan, pensen i preveuen sobre la relació de la Casa Gran amb les associacions de Tarragona. Una prova d'aquesta identificació és que els companys sociòlegs han treballat el teixit associatiu de Tarragona per tal de donar-nos una fotografia fixa de com és a hores d'ara la situació i la dinàmica de funcionament dels ens associatius.

De manera explícita s'han deixat fora del nostre punt de mira tres realitats o dimensions que considerem que s'han de debatre i de reflexionar en el futur. I esperem que sigui en un futur immediat:

- Les formes de *participació ciutadana individual*, que són coherents amb estructures organitzatives del tipus voluntariat, on una institució demana a la ciutadania implicar-se puntualment per una causa concreta i per un espai de temps determinat.
- Les formes de *participació ciutadana no institucionals*, és a dir, tot l'univers dels NMS i de les formes d'organització flexible, no territorials, que solen estar connectades amb organitzacions i moviments d'abast mundial, però que actuen de manera localitzada.
- Les formes d'*organització virtual o telemàtiques* com a eines (TIC) al servei de causes col·lectives: plataformes digitals, blogs, "xarxes socials locals", etc., que serveixin per a garantir l'accés i difusió de la informació i, al mateix temps, que garanteixin la connectivitat de les institucions públiques i de les entitats organitzades formalment amb tot el teixit social i ciutadà que no participa quotidianament (o que no participa). Aquesta connectivitat ha de ser la base per engrossir una participació més activa, implicada i, diguem, estructural.

De tota aquesta agenda pendent surten a la primera part de l'informe algunes idees, parlades i discutides amb els nostres informants, l'alcalde de la ciutat, regidors i responsables tècnics de les principals àrees de gestió municipal. Ara el que cal és que ens hi posem a reflexionar de manera assossegada tots els sectors aquí presents.

Acabaré citant a Olga Xirinacs, autora d'un dels articles de la sèrie *Radiografía de la sociedad civil de Tarragona*:

“¿Para qué protestar, si harán lo que les de la gana?” Esa es la actitud: “que resuelvan ellos”, parecen decir, parafraseando a Unamuno. Y así “ellos”, los que deciden aquí y allá, se nos ponen por montera. Deseo con todas mis fuerzas que nuestra sociedad civil se muestre enérgica cuando convenga. Y que nuestro tejido asociativo preste su saber, amasado en lo cotidiano, al buen gobernante, en beneficio de la ciudad⁵.

Que així sigui.

Joan J. Pujadas

20 de novembre de 2010

Jornada “Tarragona: associacionisme i participació”

IMET (Ajuntament de Tarragona)

---

⁵ Olga Xirinacs, “Reflexiones sociales”, Diari de Tarragona, 1 de juny de 2008, p. 14.

Referències

Brunner, José Joaquín (1997), "Ciudadanía y participación. Notas para la discusión", *Revista Avances de Actualidad* (Chile), núm. 28, pp.19-28.

Inglehart, Ronald (1977), *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles in Advanced Industrial Society* Princeton, Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (1993), "Modernización y post-modernización: la cambiante relación entre el desarrollo económico, cambio cultural y político", en Juan Diez Nicolas and Ronald Inglehart (eds.) *Tendencias mundiales de cambio en los valores sociales y políticos*, Madrid, Ed. Fundesco.

Inglehart, Ronald (2000a), "Globalization and Postmodern Values", *The Washington Quarterly*, vol. 23, núm. 1, pp. 215-228.

Inglehart, Ronald (2000b), *World Values Surveys*, Michigan, University of Michigan.

Inglehart, R.; Basáñez, M.; Díez-Medrano, J.; Halman, L.; Luijkx, T. (2004), *Human beliefs and values. A cross-cultural sourcebook based on the 1999-2002 values surveys*, México, Siglo XXI.

Inglehart, Ronald; Welzel, Christian (2010), "Changing priorities: the link between modernization and democracy", *Perspectives on Politics* (en premsa).